

Olej palmowy – kawałek lasu deszczowego w naszych domach

Dla obszarów, na których jeszcze w latach 70. ubiegłego wieku występował tropikalny las deszczowy lub mozaika lasów deszczowych i pól uprawnych, punktem przełomowym stały się największe pożary w historii wschodniego Kalimantanu, a nawet całego Borneo. W latach 1982-83 duża część wschodniego Kalimantanu uległa spaleniowi, a wtórny las, który powstał w tym miejscu, został uznany przez lokalne indonezyjskie władze jako zdegradowany obszar bez żadnych wartości ochronnych i ekologicznym znaczeniu. Ten oczywisty absurd stworzył szerokie możliwości do przekształcania wtórnego lasu w plantacje palm olejowych, które rozciągają się w kierunku północnym na kilkadziesiąt kilometrów od tego miejsca i wszystko wskazuje na to, że będą postępować dalej na północ, ponieważ koncesje na wydobywanie kopalin są obecnie stopniowo zastępowane przez koncesje na pozyskiwanie drewna. Każdego roku plantacje przybliżają się do granic rezerwatu. Należy się spodziewać, że w ciągu dekady chroniony las zostanie całkowicie otoczony plantacjami, tworząc izolowaną ostoję bioróżnorodności, która będzie stopniowo ubożać o rzadsze i większe gatunki roślin i zwierząt (takich jak orangutan i pantera mglista). Objęty ochroną obszar nie będzie po prostu wystarczająco duży, aby zapewnić im pożywienie oraz komunikację z populacjami z innych obszarów. Sytuacja ta ma obecnie miejsce również w wielu innych rezerwach, a spowodowana jest najczęściej zakładaniem plantacji palmy olejowej oraz plantacji akacji, która symbolizuje inny spory dla przyrody problem - rozprzestrzeniający się przemysł papierniczy.

Do czego używany jest olej palmowy?

Olej palmowy może być używany niemal do wszystkiego. Mówi się, że 50% produktów, które są sprzedawane w supermarketach na terenie Unii Europejskiej, zawiera olej palmowy. Wśród nich są produkty spożywcze, takie jak: margaryny, kruszce

ciastka, wafle, cukierki, wszelkiego rodzaju lody, ale także wyroby przemysłu kosmetycznego: szampony, mydła, zmiękczacze do tkanin, a także niektóre oleje przemysłowe, smary oraz niestety obecnie bardzo popularne agropaliwa. Agropaliwa stanowią ogromne zagrożenie dla bioróżnorodności obszarów tropikalnych, ponieważ w momencie, gdy olej palmowy zacznie być masowo dodawany do paliw (również

używanych w lotnictwie), presja na te obszary jeszcze bardziej wzrośnie.

Warto wiedzieć, że uważany za przyjazny dla środowiska agrodiesel do samolotów i innych środków transportu pochodzi z miejsc, które jeszcze przed dwudziestoma, trzydziestoma latami pokrywał dziewiczy las. Oznacza to wielkopowierzchniową dewastację lasów deszczowych. Należy dodać, że w ciągu następnego dwudziestu lub trzydziestu lat, obszar ten stanie się całkowicie bezproduktywny, ponieważ gleby Kalimantanu są bardzo słabe i jest bardzo mało prawdopodobne, że uprawianie palmy olejowej będzie możliwe tu dłużej niż przez dwa cykle. Palma olejowa bardzo efektywnie pobiera z gleby składniki pokarmowe i wodę, dlatego jest w stanie rozwijać się nawet na nieurodzajnych gruntach. W konsekwencji po dwudziestu, trzydziestu latach, kiedy palmy zamrą, gleba będzie do tego stopnia wyjałowiona, że nie będzie już możliwe prowadzenie tam żadnych innych upraw, a obszar stanie się bezproduktywnym trawiastym nieużytkiem bez możliwości dalszego wykorzystania - z jednym wyjątkiem, którym jest wydobycie węgla brunatnego. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że tego typu działalność również będzie oznaczać wykorzystanie gruntów tylko przez określony czas – dwadzieścia do trzydziestu lat; w ten sposób najdalej za pięćdziesiąt lat faktycznie pozostanie tutaj jedynie jałowy nieużytek.

Czym skutkuje otoczenie wioski plantacjami palmy olejowej? I jak dochodzi do przekształcania gruntów w plantacje w związku z prawami własności rdzennych mieszkańców?

Mniej więcej połowę obszarów, które zostały zagospodarowane pod uprawę palmy olejowej, stanowiły dawniej grunty leśne, natomiast druga połowa to grunty rolne, które były wykorzystywane do różnych upraw, takich jak ryż, warzywa, owoce czy kaczukowce. Uprawy te stanowiły własność lokalnych mieszkańców, przy czym stosowany przez nich tradycyjny sposób gospodarowania ma pewien słaby punkt. Grunty rolne po kilku latach uprawy są wyjałowione ze składników pokarmowych, dlatego wymagają pozostawienia odłogi na okres kolejnych kilku lat, w ciągu których wtórnie zarastają lasem. System ten nie ma wystarczającego umocowania w indonezyjskim prawie, dlatego firmy, zajmujące się uprawą palmy olejowej, w bardzo łatwy sposób są w stanie zająć grunty, które na obecną chwilę są nieużytkowane.

Jakie są konsekwencje uprawiania palmy w zakresie wody pitnej, powodzi, pożarów i temperatury?

Jest oczywiste, że wylesienie obszaru skutkuje wzrostem lokalnej temperatury, a także utratą wody, nie tylko z powodu zwiększonego parowania, ale także ze względu na bardzo silną absorpcję wód gruntowych przez palmy olejowe. Małe rzeczki, przepływające przez obszar plantacji, niejednokrotnie zanikają, ponieważ palmy olejowe bardzo skutecznie pobierają z nich wodę. Dlatego też w porze suchej, która może trwać kilka miesięcy, większe rzeki wysychają.

Z drugiej strony, gleba traci zdolność do zatrzymywania wody, co oznacza, że gdy padają deszcze, dochodzi do wielkich powodzi, które obecnie stanowią jeden z największych problemów dla tych obszarów. Wioski zazwyczaj są zlokalizowane na brzegach rzek, więc jeśli woda co kilka miesięcy występuje z koryt, straty majątkowe mieszkańców są wysokie. Bardzo prawdopodobne, że nie będzie innego wyjścia, niż – prędzej czy później - przenieść całe wioski gdzie indziej.

Inną, nieco polityczną kwestię, stanowią pożary. Często można ułuszczyć, że plantatorzy dysponują przeszkolonymi zespołami i sprzętem, z pomocą których są w stanie ugasić każdy pożar lasu. Nie wspomina się przy tym, że niejednokrotnie same plantacje stanowią istotne źródło pożarów, ponieważ zatrudnieni na nich pracownicy używają ognia - palą przy pracy i wyrzucają niedopałki między drzewa palmy, gdzie rosną przede wszystkim trawy i byliny, wybitnie łatwopalne w porze suchej.

Jeśli rozejrzemy się po okolicy, zobaczymy jedną małą rzekę, wokół której pozostało kilka ostatnich drzew, następnie jeszcze jedną niewielką rzekę przed nami i nic poza tym. To, co widzimy (na zdjęciu), powinno być mokradłem, ponieważ w tej równinnej części Kalimantanu powszechnie występują okresowe zabagnienia. Miejsca, w których płyną strumyki, powinny być zalesione, nawet jeśli znajdują się na plantacji palmy olejowej. Zgodnie z prawem, w granicach każdej plantacji powinno się zachować część obszaru jako „conservation area” (strefa ochronna). Taką strefą ochronną powinny być brzegi rzek – zgodnie z obowiązującymi przepisami, zadrzewienie wzdłuż brzegów rzek winno mieć szerokość od 50 do 200 metrów. Natomiast strefa, którą tutaj widzimy, w żadnym wypadku nie posiada minimalnej szerokości 50 metrów, nie mówiąc już o optymalnej szerokości 200 metrów. Obszar ten prawdopodobnie posiada status „conservation area”, a to oznacza, że nie powinny tu rosnąć palmy. W rzeczywistości zasada ta nie jest przestrzegana. Pozostaje to zresztą bez większego znaczenia, ponieważ różne badania pokazują, że tego typu strefy ochronne są zbyt małe, aby rozwinęła się w ich obrębie bardziej złożona różnorodność biologiczna, a tym samym nie pełnią ważniejszych funkcji ekologicznych i nie są w stanie obniżyć negatywnego wpływu plantacji na dany obszar. Kolejną ważną kwestią związaną z wodą jest to, że z powodu

pochodzących z plantacji zanieczyszczeń jest ona w zasadzie niezdatna do picia. Plantacje są regularnie spryskiwane herbicydami, aby ograniczyć ekspansję traw. Pestycydy i mocznik są tutaj intensywnie wykorzystywane, a przy tym dostają się do wód i czynią je trującymi dla ludzi i zwierząt. Dlatego ustawiane są tutaj tablice ostrzegawcze, informujące o niebezpieczeństwie zatrucia ze względu na obecność pestycydów w wodzie.

Co przeciętny obywatel może zrobić przeciwko takiej dewastacji? Czy ma możliwość dowiedzieć się, które produkty są wytwarzane z pochodzącego z tego obszaru oleju palmowego i zrobić coś w tej sprawie?

W Unii Europejskiej obowiązuje wymóg dokładnego oznakowania na etykietach rodzaju oleju stosowanego w produktach żywnościowych. Dzięki tej regulacji mamy możliwość dokonania etycznego wyboru. Możemy zdecydować, czy wybierzemy produkt zawierający olej palmowy, którego produkcja powoduje ogromne straty w odniesieniu do ochrony przyrody i różnorodności biologicznej w obszarach, gdzie jest on produkowany, jak również straty wynikające z ingerencji w tradycyjne sposoby gospodarowania lokalnej ludności. Lub też możemy kupować produkty z olejami wyprodukowanymi w sposób zrównoważony, pochodzącymi z ekologicznych, najlepiej lokalnych upraw. W Europie możemy na przykład korzystać z oleju słonecznikowego, rzepakowego i oliwy z oliwek lub masła, które zostało ostatnio prawie zapomniane. Olej palmowy stanowi problem nie tylko na Borneo. Obecnie w największym stopniu dotyczy rejonów Azji Południowo-Wschodniej, głównie Borneo i Sumatry. Jednak plantacje rozprzestrzeniają się również na inne obszary. Ponieważ grunty odpowiednie dla upraw palmy ulegają wyczerpaniu, przedsiębiorstwa palmowe (głównie malezyjskie) rozpoczynają obecnie ekspansję poza kontynent azjatycki. Plantacje palmy olejowej stopniowo rozprzestrzeniają się w Afryce, z której zresztą ta roślina pochodzi, oraz w Ameryce Południowej. Dlatego, również w tych rejonach świata należy wkrótce spodziewać się podobnej katastrofy ekologicznej, jaka ma obecnie miejsce w Południowo-Wschodniej Azji. W ten sposób presja m. in. europejskich obywateli na tropikalne lasy deszczowe stanie się historycznie bezprecedensowa. Już zresztą w tej chwili jest historycznie bezprecedensowa!

Jaki jest wpływ Polaków i innych Europejczyków na tę część świata?

Wpływ Europejczyków jest prawdopodobnie większy niż kiedykolwiek wcześniej. Nawet jeśli cofniemy się do lat 60. i 70. ubiegłego wieku, kiedy to Indonezja eksportowała ogromne ilości drewna tropikalnego, stwierdzimy, że wpływ przeciętnego Europejczyka na to, co się wydarza w Azji Południowo-Wschodniej, nie był aż tak dalece negatywny, jakim jest dzisiaj z powodu naszej konsumpcji oleju palmowego.

Źródło: Alexandr Pospesch i Stanislav Lhota. Olej palmowy - kawałek lasu w naszych domach. W: *Youtube* [online]. 15 czerwca 2013 r. Dostępne na: <https://www.youtube.com/watch?t=6&v=wQBgUJhkPyE>

www.palmoilwatch.net
(cc) 2017